

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL of the journal / URL časopisu: <https://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Author(s) / Autor(i): Zdeněk Veselý
Article / Článok: Mírové smlouvy v mezinárodních vztazích. (K problematice kritérií a systematizace)
Publisher / Vydavateľ: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica
DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2024.27.1.108-128>

Recommended form for quotation of the article / Odporúčaná forma citácie článku:

VESELÝ, Z. 2024. Mírové smlouvy v mezinárodních vztazích. (K problematice kritérií a systematizace. In *Politické Vedy*. Vol. 27, no. 1, pp. 108-128. ISSN 1335 – 2741. Available at: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2024.27.1.108-128>

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu Politické vedy. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

Journal Politické vedy is provided under the conditions of Creative Commons Attribution 4.0 International CC BY 4.0. / Časopis Politické vedy je publikovaný na základe podmienok Creative Commons Attribution 4.0 International CC BY 4.0.

MÍROVÉ SMLOUVY V MEZINÁRODNÍCH VZTAZÍCH. (K PROBLEMATICE KRITÉRIÍ A SYSTEMIZACE)

PEACE TREATIES IN INTERNATIONAL RELATIONS (ON THE ISSUE OF CRITERIA AND SYSTEMATIZATION)

Zdeněk Veselý*

ABSTRACT

The subject of this study is the issue of peace treaties, which are among the most important diplomatic acts and documents in international relations. Peace treaties represent one of the most important types of international treaties. They are an integral part of the couple relationship of peace and war. Their basic specificity is the fact that, on the one hand, they confirm the end of the war conflict and, on the other hand, establish measures and rules for the subsequent relations between the participants in the conflict. In contrast to the prevailing approach, which deals with this issue from the point of view of international law, the author approached the issue on the basis of historical analysis and comparison. His goal was to establish criteria and, based on this, systematize the most important peace treaties concluded in the course of the history of international relations. The author came to determine a total of six intertwining main models of peace treaties: 1. victory of one side over the other, 2. parties exhausted each other and none won, 3. only one of the stages of the war was ended, 4. participation in the conflict ended with a peace treaty only some parties, 5. number of parties involved, 6. content aspect of the treaty. Following this, the author also paid attention to other related problems. Specifically, these are the ratification and observance of peace treaties, accompanying and follow-up contractual arrangements, the extent and degree of punishment of the defeated party, and treaties intended to prevent conflict. The purpose of the study was to create a conceptual and systematically anchored framework for further research on this important part of international relations and diplomacy.

Key words: Armistice, Conflict, Diplomacy, International Relations, Peace, Peace Treaty, War

* Prof. PhDr. Zdeněk Veselý, CSc. působí jako profesor na Katedře mezinárodních studií a diplomacie, Fakulta mezinárodních vztahů, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3, Česko, e-mail: zdenek.vesely@vse.cz.

DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2024.27.1.108-128>

Úvod

Předmětem následující statě je z hlediska níže vymezeného úhlu přístupu problematika mírových smluv, které se řadí mezi nejvýznamnější diplomatické akty a jejich výsledné dokumenty v mezinárodních vztazích. Mírové smlouvy představují jeden z druhů mezinárodních smluv. V jejich rámci však vykazují jedno zásadní specifikum. Jsou neoddělitelnou součástí párového vztahu *mír* a *válka* a tím je tak jejich základním specifikem skutečnost, že stvrzují ukončení válečného konfliktu a nastavují mantinely poválečného vývoje mezi zneprátenými stranami.

Uvedená problematika je v odborné literatuře hojně frekventována. Především v oblasti mezinárodněprávní a též v oblasti mezinárodněpolitické a diplomatické, včetně historického aspektu zpracování, přičemž každá z těchto oblastí má svůj přístup k pojetí a zpracování odpovídající povaze a metodě každé z nich.

V rámci mezinárodního práva veřejného tvoří agenda mírových smluv v širším tematickém rámci mezinárodních smluv jako takových jedno z nepominutelných témat, jak to dokládají publikační výstupy v rámci této vědní disciplíny. Konkrétně z literatury české a slovenské proveniencie se jedná o práce **Č. Čepelky**, **a P. Šturmy**, **V. Davida**, **P. Sladkého** a **F. Zbořila**, **M. Potočného** a **J. Ondřeje**, **J. Malenovského**, **P. Vršanského** a **J. Valucha** či kolektivitu vedeného **J. Jankuvem**.¹

ruhý okruh odborného zpracování, kam se svým přístupem řadí i autor této statě, se problematikou mírových smluv zabývá z historického aspektu mezinárodněpolitického a diplomatického přístupu. Problematika konfliktu v podobě války a jejího ukončení v podobě uzavření míru je z tohoto úhlu pohledu včleňována do kontextu výkladu a líčení převážně politického aspektu mezinárodních vztahů a nezřídka s deskriptivním přístupem vyžádaným potřebou sdělit základní informace z celé agendy jako např. konkrétní územní a hraniční či vojenská ustanovení jednotlivých mírových smluv. Tento přístup sám autor též aplikoval při zpracování přehledné syntézy dějin mezinárodních vztahů. (Veselý, 2020a) Sem se řadí i historicko-chronologické zpracování problematiky z pohledu dějin diplomacie. Z prací zahraniční proveniencie zde lze uvést především rozsáhlou několikasvazkovou práci amerického akademika a diplomata **D. J. Hilla**, která sice poprvé vyšla již před více než sto lety, nicméně

¹ Čepelka, Šturma (2003, 2008); David, Sladký, Zbořil (2003); Potočný, Ondřej (2011); Malenovský (2020); Vršanský, Valuch (2012 - 2013); Jankuv et al. (2015).

pro období diplomatických dějin Evropy od starověku do novověku v 18. století si stále ponechává svou platnost z hlediska svého rozsahu a rozsáhlého faktografického zpracování. (Hill, 1905, 1914) Z poslední doby pak ve stručném přehledu problematiku podává britský historik **J. Black**. (Black, 2010)

V českém i slovenském prostředí byl a doposud ještě je v rámci zpracování dějin diplomacie a konkrétně i mírových smluv k dispozici český překlad několikasvazkového zpracování ruských historiků. Jedná se však o zpracování, jež je v řadě pasáží a zejména pro 20. století zcela zatížené vlivem politických a ideologických určení a deformací výkladu v době existence Sovětského svazu. (Dějiny diplomacie, 1967 an.) Jako spojenci mezinárodněprávního, historického a politologického přístupu lze pojmut kolektivní publikaci českých a slovenských autorů k problematice mírových smluv v kontextu geopolitiky 20. a 21. století. (Klimko, Michálek, 2013)

Souhrnné a přehledné informace o pojednávané problematice poskytují příručky encyklopedického a slovníkového charakteru. Konkrétně pokud jde o práce pojednávané v rámci diplomacie, lze uvést několikasvazkovou encyklopedii autorského kolektivu pod vedením **G. Martela**. (Martel, 2018) Stručný přehled v českém prostředí zpracoval a vydal vzhledem ke stále nedostatečné dostupnosti zahraniční literatury též autor této statě. (Veselý, 2020b)

Nepostradatelnou roli plní dokumentární edice mírových smluv. Z řady z nich se pro novější a nejnovější období jedná především o edice, které zpracovali **F. L. Israel** (Israel 1967) a **J. A. S. Grenville** a **B. Wasserstein**. (Grenville, Wasserstein, 2001) V domácím česko (-slovenském) prostředí se jednalo o periodickou edici po vedením **V. Outraty** a **M. Potočného**. (Dokumenty 1963 an.) Vybrané pasáže mírových smluv spolu s ostatními významnými dokumenty mezinárodních vztahů pak obsahuje autorova edice v anglickém znění. (Veselý, 2022)

Jestliže existuje řada náležitých zpracování problematiky mírových smluv z mezinárodněprávního aspektu, tak je patrná přece jen absence podobné úrovně zpracování této tematiky v oblasti mezinárodněpolitické a dílem i diplomatické. I když i zde existuje řada zpracování, jak bylo částečně uvedeno výše, jedná se o zpracování v dílčí podobě, kde absentuje základní komplexněji a přehledně strukturované utřídění nejvýznamnějších aktivit a jejich výsledků v rámci této problematiky. Pokusit se o zaplňování této mezery v podobě souhrnné statě tak bude cílem předkládaného autorova zpracování. Konkrétně

se bude jednat s využitím přístupů z oblasti mezinárodního práva na základě historické analýzy a komparace o představení kritérií a na jejich základě systemizaci nejdůležitějších mírových smluv v dějinách mezinárodních vztahů.

1. Mír a válka

Úvodem vlastního obsahu statě nejdříve stručně k ústředním pojmům, které rámuji zde pojednávanou problematiku a kterými konkrétně jsou *mír* a *válka*. Pojem *mír* patří k nejpoužívanějším termínům vztahujícím se ke kategorii lidské civilizace a mezinárodních vztahů. Samozřejmě a neodmyslitelně s párovou kategorií válka. Nerozlučitelnost těchto kategorií se odráží i v mezinárodních vztazích jako odborné disciplíně, která byla dříve pojímána a studována právě na základě dichotomie válka – mír.²

J. Eichler vztah mezi uvedenými párovými kategoriemi válka a mír označuje za *dyadický* vztah. To znamená, že se jedná o pojmy, „*kteřé máme spojené s jejich protiklady a které bez těchto protikladů vlastně ani nemohou být pořádně pochopeny, natož pak vysvětleny.*“ (Eichler, 2013, s. 19)

Na rozdíl od války je mír z hodnotového hlediska chápán jako pozitivní a žádoucí stav mezinárodních vztahů. Je chápán jako protiklad války a to ve dvojí rovině jako mír negativní a mír pozitivní. Jejich charakteristiku uvádí **O. Krejčí**: „*1. Negativní mír je prostá nepřítomnost organizovaného fyzického násilí. 2. Pozitivní mír je nejen nepřítomnost války, ale i celosvětové rozšíření sociální spravedlnosti, ekonomické prosperity a demokracie.*“ (Krejčí, 2021, s. 720) **J. Eichler** připomíná pojmání míru jako „*žádoucího stavu*“ v mezinárodním životě a uvádí, že se po něm „*rozumí klid zbraní a nerušený život bez vážných hrozeb pro celé státy nebo dokonce regiony.*“ (Eichler, 2013, s. 33)³

Možno uvést i to, že mír může mít i své širší a užší pojetí. V širším pojetí lze mír chápat jako setrvalejší stav mezinárodních vztahů či stav vztahů mezi státy. V užším pak jako akt nastolující tento stav v souvislosti s ukončením konfliktu, jak to ostatně odráží i samotná terminologie některých těchto aktů (např. vestfálský mír 1648, pyrenejský mír 1659, brest-litevský mír 1918).

² K problematice obou kategorií v rámci politologie a zejména mezinárodních vztahů existuje nespočetná plejáda odborné literatury. V dalším ve snaze stručně postihnout základní pojmání obou kategorií autor využije prací dvou předních českých odborníků na uvedenou problematiku, a to J. Eichlera (Eichler, 2013) a O. Krejčího (Krejčí, 2021).

³ V dalším pak autor dále rozebírá jednotlivé podoby míru z pohledu teorií mezinárodních vztahů: alexandrijský mír, pax romana, augustiánský mír, vestfálský mír, pax brittanica, pax americana a pax soviética. (Eichler, 2013, s. 33 an.)

O. Krejčí, s připomenutím známého vyjádření pruského generála a vojenského teoretika **C. von Clausewitze**, že *„válka je pouze pokračováním politiky jinými prostředky“* po rozsáhlém rozboru, v němž též připomíná, že válka představuje selhání diplomacie, ji pak ve stručném shrnutí pojímá následovně: *„Organizované násilí ozbrojenců mezi sociálními skupinami směřující k tomu, aby byl buď protivník fyzicky zničen, nebo aby byla fyzickým násilím podlomena jeho vůle obhajovat své původní zájmy. Jako nejostřejší formu sociálního konfliktu ji doprovází i politický, diplomatický, ekonomický a propagandistický zápas.“* (Krejčí, 2021, s. 461, 735)

J. Eichler k válce uvádí, že je *„vymezována jako významný sociální fenomén, jehož podstatou je dynamická a nestálá interakce násilných emocí. Základní příčinou válek je věčná konfliktnost, neustálé střetávání zájmů na mezinárodní scéně.“* A též připojuje známé měřítko co je a není válka ve vztahu ke konfliktu: *„Za válku se považuje takový ozbrojený zápas, při kterém je přímo na bojištích zabito nejméně tisíc lidí za jeden rok bojů. Pokud jich je méně, používá se výraz ozbrojený konflikt.“* (Eichler, 2013, s. 23)

2. Mezinárodní smlouvy

Jak již bylo uvedeno výše, mírové smlouvy jsou součástí širší množiny mezinárodních smluv. Proto než bude pozornost věnována přímo mírovým smlouvám, nejdříve několik stručných charakteristik mezinárodních smluv obecně. Podle R. Lesaffera je jejich účelem *„regulovat vztahy mezi nezávislými politickými entitami.“* (Martel, 2018, s. 934) Následovně je jako jeden z pramenů mezinárodního práva ve výše uvedené publikaci definují Č. Čepelka a P. Šturma *„jako ujednání dvou nebo více subjektů mezinárodního práva, které má z vůle těchto subjektů mezinárodněprávní účinky a řídí se mezinárodním právem.“* (Čepelka, Šturma, 2003, s. 144)

Mezinárodní smlouvy a jejich uzavírání mezi výše uvedenými *„nezávislými politickými entitami“* jsou známy již od počátků zaznamenané historie a to v celosvětovém rozsahu.⁴ K jejich uzavírání mezinárodních nejdříve docházelo na základě obyčejové normotvorby. Trvalo celá staletí než došlo ke kodifikaci smluvního práva v podobě samostatného smluvního ujednání, které představuje

⁴ R. Lesaffer poukazuje na to, že se však nejednalo jen o tak historicky známé oblasti jako Blízký východ a následně části Evropy, ale i o oblasti další: *„Smlouvy byly rysem všech systémů mezinárodních vztahů v průběhu historie a byly používány mimo zavedené právní řády v několika částech subsaharské Afriky, Polynésie nebo předkolumbovské Ameriky.“* (Martel, 2018, s. 934)

Vídeňská úmluva o smluvním právu přijatá 23. května 1969.5

Z hlediska svého obsahu mezinárodní smlouvy zahrnují širokou tematickou agendu. Pokud jejich obsah zúžíme jen na smlouvy politického charakteru – jedno zda povahy bilaterální či multilaterální – jedná se konkrétně o smlouvy přátelské, spojenecké, normalizační, neutralitní, územní, přístupové, arbitrážní a samozřejmě i mírové, o nichž bude pojednáno níže.6

3. Mírové smlouvy

Z pohledu mezinárodního práva, konkrétně příslušného hesla renomované Max Planck Encyclopedias of International Law, jsou mírové smlouvy „dohody uzavřené mezi stranami ozbrojeného konfliktu, které ukončují válečný stav nebo ozbrojený konflikt mezi nimi.“ (Kleffner, 2011, s. 2) Autor hesla **J. K. Kleffner** v této souvislosti dále ještě mírové smlouvy rozčleňuje do dvou druhů. První jsou mírové smlouvy uzavřené výlučně mezi mezistátními aktéry konfliktu. Tyto označuje za mírové smlouvy *stricto sensu* jako „dohody uzavřené mezi válčícími státy v písemné formě a upravené mezinárodním právem, které ukončují formální nebo materiální válečný stav mezi nimi.“ Druhou skupinu mírových smluv pak představují ty, které jsou „uzavřené mezi nestátní stranou ozbrojeného konfliktu na jedné straně a jedním nebo více státy nebo jednou nebo více nestátními stranami na straně druhé s cílem ukončit vnitrostátní ozbrojený konflikt.“ (Kleffner, 2011, s. 2)⁷

I když ve vztahu k pojmání mírových smluv panuje obecně shoda, je přesto patrná určitá rozdílnost v akcentaci některých aspektů, jak to lze dokumentovat konkrétně u některých již výše uvedených autorů. Např. **Č. Čepelka** a **P. Šturma** mírovou smlouvu logicky i ve výkladu podřazují pod mezinárodní smlouvy. Zařazují ji dále do kategorie vynucených smluv, protože v dlouhé minulosti „byla legitimním diktátem válečného vítěze vůči státu poraženému... Z hlediska svého obsahu byla výrazem dobyté válečné kořisti (teritoriální a pekuniární), k níž byl

⁵ Úmluva, která vstoupila v platnost 27 ledna 1980, se týkala jen vztahů mezi státy. (Dostupná na: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf) 21. března 1986 byla pro další smluvní subjekty přijata a následně otevřena k podpisu též *Vídeňská úmluva o smluvním právu mezi státy a mezinárodními organizacemi nebo mezi mezinárodními organizacemi navzájem*, která ovšem dosud nevstoupila v platnost, protože z 35 nutných států ji k říjnu 2022 dosud ratifikovalo 33 států. (Online: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_2_1986.pdf)

⁶ Blíže toto a další členění mezinárodních smluv viz: Veselý, 2018, s. 207 an.

⁷ Předmětem zájmu v této stati je (s výjimkou ukončení války v Afghánistánu v r. 2020) – viz dále) první druh uvedených mírových smluv.

poražený takto ex contractu povinován.“ (Čepelka, Šturma, 2003, s. 160) Ke změně došlo až v souvislosti se stabilizací jus cogens po druhé světové válce, kdy se mírových smlouvách již „upouští od diktování válečné kořisti a řečenými smlouvami se vyjadřuje jen odčinění utrpěných ztrát a náhrada nákladů spojených s vedením války.“ (Čepelka, Šturma, 2003, s. 160)⁸ Naproti tomu **V. David** a kol. mírové smlouvy do kategorií smluv nezačleňují a zmiňují je a rozebírají až v podkapitole Zastavení válečných akcí v rámci kapitoly Právo ozbrojených konfliktů. (David, Sladký, Zbořil, 2003, s. 383)

Obecně ve shodě s mezinárodněprávními přístupy je pojmání mírových smluv i v rámci mezinárodních vztahů. V jejich mezinárodněpolitické výseči je však pozornost věnována ne tak konkrétní právní analýze a strukturaci problematiky, jako spíš konkrétní podobě s důrazem na politický aspekt a případně diplomatické procedury spojené s vyjednáváním.⁹

Jak bylo uvedeno výše, smyslem a obsahem každé mírové smlouvy je uzavření dohody mezi dvěma nebo více znepřátelenými stranami, která ukončuje válečný stav a vytváří předpoklady pro normální vztahy.¹⁰ Potřeba jejího sjednání a uzavření vyplývá již ze skutečnosti, že i když ustaly boje a válka tak reálně skončila, právní stav války tím není automaticky ukončen. V důsledku toho je pro bývalé válčící strany vyžadováno přijetí právně závazných opatření, aby došlo k normalizaci vztahů mezi nimi, čehož je přechod k mírovému stavu základním předpokladem.

Uzavření mírové smlouvy předchází zpravidla uzavření příměří, obsahující především vojenská, někdy i politická ustanovení, jimiž dochází k zastavení vlastních válečných akcí. Další formou je pak kapitulace (ať už podmíněčná či bezpodmínečná), v níž jsou podmínky a ustanovení ohledně zastavení válečných

⁸ Autoři se však i nadále drží modelu, že mírová smlouva je uzavřena jen mezi vítězi a poraženými, nikoli jako výraz oboustranného válečného vyčerpání, jako tomu bylo v případě vestfálského míru.

⁹ V dostupné přehledové literatuře vztahující se k politologii a mezinárodním vztahům, jako např. v encyklopedické příručce politiky je uvedeno, že mírová smlouva je „*mezinárodní smlouva, která ukončuje válečný stav mezi válčícími stranami*“ a pak již následuje stručný výčet jejich tematického obsahu (zakotvení poválečných hranic států, válečné náhrady, repatriace válečných zajatců a další důsledky ukončení válečného stavu). (Žaloudek, 1996, s. 248) Naproti tomu heslo a pojem mírové smlouvy zcela absentuje v oborové encyklopedii mezinárodních vztahů, kde se problematice jen vzdáleně blíží heslo *mír* pojednávané jen z přístupu teorií mezinárodních vztahů. (Kratochvíl, Drulák, 2009, s. 174 an.)

¹⁰ Vedle toho k ukončení válečného stavu může dojít i dalšími dvěma způsoby. A to *ukončením mlčky*, což znamená ukončení nepřátelství aniž by byla uzavřena mírová smlouva, nebo jednostranným prohlášením o ukončení válečného stavu. (Potočný, Ondřej, 2011, s. 494 - 495).

akcí nadiktovány vítěznou stranou straně poražené. Kapitulaci lze tedy chápat tak, že není konsensem dvou protivných stran, ale podřízením se podmínkám příměří stanovených druhou, vítěznou stranou, jako tomu bylo v případě Německa v Compiègne 11. listopadu 1918. Řada ustanovení příměří či kapitulace již může předjímat obsah následných mírových smluv.

Ale příměří (ukončení vojenských operací, klid zbraní, angl. a fr. armistice) nemusí vždy vést k míru, může být jen přestávkou v rámci dlouholetého a permanentního konfliktu či zůstat dlouhodobým stavem jako je tomu až dosud v případě příměří v Koreji uzavřeného 27. července 1953 v Pchanmundžomu (viz níže).

V případě kapitulace již takový problém nenastává. S výjimkou Německa po druhé světové válce, kdy neuzavření klasické mírové smlouvy nebylo dáno problémem vztahů mezi vítězi a poraženými, ale mezi vítězi!

Příměří i kapitulace tedy ukončují válku, ale nenastolují mír jako trvalý stav, jsou však podmínkami pro zahájení mírových jednání ústících pak v uzavření mírové smlouvy. Někdy může být pouze mezi některými stranami válečný stav ukončen separátním mírem (viz níže).

Před samotnou mírovou smlouvou může být sjednána tato smlouva nejdříve jako preliminární, jako tomu bylo např. při uzavírání vestfálského míru v roce 1648. Konkrétně 6. srpna 1648 byl takto v Osnabrücku schválen připravený text mírové smlouvy mezi Švédskem a císařem s podmínkou švédské strany, že k definitivnímu podpisu smlouvy může dojít až poté, co bude připravena v Münsteru též mírová smlouva císaře s Francií. (Šindelář, 1968)

Smlouva též může být nejdřív rámcově dohodnuta či parafována a až poté definitivně podepsána. Jako příklad v prvním případě lze uvést uzavření mírové smlouvy mezi Egyptem a Izraelem. V září 1978 z iniciativy a za účasti amerického prezidenta **Jamese Cartera** došlo v Camp Davidu mezi egyptským prezidentem **Anvarem as-Sádátem** s předsedou izraelské vlády **Menachemem Beginem** nejprve k dohodě, že obě strany uzavřou mírovou smlouvu (a k tomu dohodu o ustavení palestinské samosprávy v pásnu Gazy a na západním břehu Jordánu). Mírová smlouva pak byla podepsána ve Washingtonu 26. března 1979. (Durman, 2009)

Druhý případ lze dokumentovat na mírových jednáních týkajících se Bosny a Hercegoviny v rámci války v Jugoslávii v první polovině 90. let 20. století. Na základě dohody v Ženevě v září 1995, kde bylo dosaženo shody o územní celistvosti Bosny a Hercegoviny a příměří, které vstoupilo v platnost v říjnu t.r., byla pak v listopadu z iniciativy amerického prezidenta **Billa Clintona** na letecké

základně Dayton v Ohio zahájena mírová jednání za účasti nejvyšších představitelů zainteresovaných (prezidenti Chorvatska, Jugoslávie a Bosny a Hercegoviny **Franjo Tudjman**, **Slobodan Milošević** a **Alija Izetbegović**). Výsledkem byla Všeobecná rámcová smlouva o míru v Bosně a Hercegovině doprovázená řadou příloh. K podpisu závěrečného textu komplexu těchto Daytonských dohod pak došlo v Paříži v 14. prosince 1995. (Centuries, 2022, s.444-445)

Samozřejmě v těchto uvedených příkladech i těmto předběžným možno říci mezičlánkům předcházela řada jednání, která cestu k vlastnímu jednání o mírové smlouvě otvírala.¹¹ **Ch. Bellová** postupy s dosažením míru začleňuje do rámce *lex pacificatoria*. Podotýká, že je to problematika, která si po právní stránce zasluhuje stejnou pozornost jako vedení války a proti *ius ad bellum* ji zařazuje do souvislosti s *ius post bellum*. (Bell, 2012, s. 1)

4. Modely mírových smluv

Ještě předtím, než se budeme zabývat konkrétními modely mírových smluv, je nutno zmínit ke které situaci se mírové smlouvy snaží dospět. Tj. zda je možné jimi opětně nastolit *status quo ante*.¹² Protože podle výroku řeckého antického filozofa **Hérakleita**, že nikdy nevstupujeme dvakrát do téže řeky, možno konstatovat, že k tomu většinou plně nedochází. Samozřejmě míra, hloubka a rozsah změn jsou závislé na povaze a výsledku válečného konfliktu. A ve většině případů je povaha těchto změn územního, demografického i státoprávního charakteru, jak bude dokumentováno níže.

Když projdeme dosavadní historii mezinárodních vztahů a diplomacie a analyzujeme rozsáhlou plejádu konfliktů a na ně navazujících mírových smluv po jejich ukončení, lze je prezentovat v podobě následujících modelových skupin, obsahujících v sobě i tomu odpovídající kritéria jejich systemizace:

- Mírová smlouva, která byla výsledkem toho, že *jedna strana druhou porazila*, ať už se jednalo o jednu stranu jednotlivě nebo o alianci či koalici více stran. To je klasická situace, kdy v tomto rámci byla uzavírána většina

¹¹ K obsahu a procesu mírových jednání blíže viz Naraghi-Anderlini, 2007.

¹² I když z počátku konfliktu bylo záměrem, jak to dokumentují válečné cíle Dohody z počátku první světové války. Posléze však pak došlo ke zcela zásadním snahám o změny a jejich následnému provedení k podobě mírových smluv v letech 1919 - 1920, které zcela zásadně změnily územní, národnostní a státoprávní mapu světa a zejména Evropy. Z těch nejdůležitějších změn uvedme např. stvrzení rozpadu habsburské a osmanské říše na řadu jednotlivých samostatných států.

mírových smluv, k jejichž uzavření byla poražená strana donucena. Příkladem je mírová smlouva po prusko-francouzské válce uzavřená 10. května 1871 ve Frankfurtu n. M. Uvést lze též mírové smlouvy uzavřené po sérii opiových válek západních mocností vůči Číně ve 30. a 50. letech 19. stol. Konkrétně se jedná o mírové smlouvy z Nankingu v srpnu 1842, z Tiencinu v červnu 1858 a z Pekingu v říjnu 1860.

- Mírová smlouva uzavřená v situaci, kdy *válka stále nevedla k vítězství ani jedné strany* a obě strany konfliktu charakterizuje vzájemné vyčerpání. Příkladem jsou vestfálské mírové smlouvy z Osnabrücku a Münsteru z 24. října 1648.

Také ale může nastat situace, kdy *jedna strana druhou také vojensky totálně neporazila, ale uzavření míru vlastně bylo vítězstvím druhé strany*. Příkladem toho může být pařížská mírová dohoda o Vietnamu z ledna 1973 (viz níže), kdy americká administrativa došla k názoru, že další pokračování války již zvrát ve vývoji Vietnamu ve prospěch záměrů USA nepřinese.

- Mírovou smlouvou byla *ukončena jen jedna z etap válečného konfliktu*, který pak pokračoval i nadále. To lze dokumentovat v případě peloponéské války mezi Athénami a Spartou, kdy v jejím téměř tři desetiletí trvajícím průběhu (431 - 404 př.n.l.) došlo v roce 421 př.n.l. k uzavření míru (tzv. **Nikiův** mír) a dokonce v téže roce byla mezi oběma stranami uzavřena i dohoda o vzájemné pomoci. Mír, který byl uzavřen na 50 let, však měl jen několikaleté trvání a v roce 414 válka vypukla znovu a Athény byly nakonec poraženy.¹³
- Podobně a četněji tomu bylo v případě válek o rakouské dědictví (1740 - 1763), kdy bylo postupně uzavřeno několik mírových smluv, ale války pokračovaly i poté, aniž se Rakousku podařilo Slezsko získat zpět v původním rozsahu.¹⁴
- Mírovou smlouvou *účast v konfliktu ukončily jen některé strany* a konflikt mezi dalšími účastníky probíhal i nadále. Tento typ mírových smluv je označován jako *separátní mír*. Jeho problémem však bylo, že když byl uzavřen za podmínek odlišných než byl výsledek konfliktu, který skončil pro

¹³ Válka skončila kapitulací Athén, po níž nenásledovala mírová smlouva. Takže svým způsobem neuzavřený konflikt došel svého ukončení tímto způsobem až po mnoha staletích. Konkrétně 12. března 1996, kdy symbolicky mírovou smlouvou ve Spartě uzavřeli starostové obou měst.

¹⁴ Konkrétně se jednalo o mírové smlouvy uzavřené v červenci 1742 v Berlíně, v prosinci 1745 v Drážďanech, v říjnu 1748 v Čáách a nakonec v únoru 1763 v Hubertsburгу a paralelně v Paříži.

všetchny jeho účastníky a bylo zřejmé, kdo je vítěz a kdo poražený, byl jednou ze signatářských stran anulován. Příkladem může být brest-litevská mírová smlouva mezi sovětským Ruskem a Německem s jeho spojenci z 3. března 1918 či bukurešťská mírová smlouva Německa s Rumunskem ze 7. května t.r. Motivaci k uzavření takového druhu míru lze spatřovat buď v nemožnosti některé ze stran dále v konfliktu pokračovat (Rusko) či ve snaze oslabit koalici protivníka a pojistit si na jedné straně fronty dosažené zisky (Německo).

Ve snaze tak předejít oslabení spojenecké aliance či koalice docházelo i závazkům a prohlášením separátní mír neuzavírat. Např. již na počátku první světové války Rusko, Francie a Velká Británie vydaly *Londýnskou deklaraci*, v níž zavazovaly že „neuzavřou v průběhu současné války separátní mír“ a že „až nastoupí okamžik posouzení mírových podmínek, ani jedna ze spojeneckých mocností nevysloví jakoukoli mírovou podmínku bez předběžné úmluvy s každým z dalších spojenců.“ (Centuries, 2022, s. 101) Podobně se zavázaly i státy protihitlerovské koalice, jak to dokumentuje *Deklarace Spojených národů* z 1. ledna 1942: „Každá vláda se zavazuje, že bude spolupracovat s ostatními signatárními vládami a že neuzavře separátní příměří nebo mír s nepřáteli.“ (Centuries, 2022, s. 201) K témuž se ovšem Dohoda nezavazovala, pokud by jako celek k uzavření separátního míru získala některého ze spojenců Německa a dosáhla tak oslabení protidohodové koalice. To lze konkrétně ilustrovat pokusem – byť neúspěšným – o uzavření separátního míru Dohody s Rakousko-Uherskem.¹⁵

- *Podle počtu zúčastněných stran* pak lze rozlišit tyto mírové smlouvy: Nejčastěji a zejména ve starších obdobích se jednalo o *bilaterální mírové smlouvy*.

Zejména v moderní době až po současnost převažují na základě toho, že konflikty se odehrávaly již ne jen mezi jednotlivými státy, ale skupinami států sdružených ve vojenské a politické aliance a koalice, z toho plynoucí *mírové smlouvy multilaterálního charakteru*. A tyto lze ještě rozdělit následovně:

- *Neúplně multilaterální*. Jedná se o situaci, kdy je konflikt uzavírán více smluvními stranami uzavírán jako série bilaterálních mírových smluv.

¹⁵ Jednání od jara 1917 vedl švagr rakouského císaře Karla I. Sixt Bourbonský. Poté, co byla prozrazena a propukla tzv. Sixtova aféra, jednání skončila. A tak zcela opačným výsledkem bylo to, že si Německo Rakousko-Uhersko k sobě ještě těsněji připojilo.

Příkladně se jedná o smlouvy uzavírající války o španělské dědictví. Konkrétně jde o soubor smluv, které uzavřela 11. dubna 1713 Francie s Velkou Británií, Nizozemím, Savojskem, Pruskem a Portugalskem a vedle toho Španělsko s Velkou Británií a Savojskem, přičemž nejdůležitější byla smlouva francouzsko-britská. Později, 6. března 1714 pak ještě Francie uzavřela v Rastattu mírovou smlouvu s císařem Svaté říše římské **Karlem VI.**

- *Komplexně multilaterální.* Tím se rozumí mírové smlouvy uzavírané všemi účastníky vítězné strany jako celku s poraženými stranami. Takovým případem byly výsledné smlouvy pařížské mírové konference po skončení první světové války. Ani v tomto případě se však nejedná o absolutně komplexní multilateralitu, protože smlouvy vítězných států jako celku byly podepisovány s jednotlivými poraženými státy separátně a v určitém časovém sledu – s Německem v červnu 1919, s Rakouskem v září 1919, s Bulharskem v listopadu 1919, Maďarskem v červnu 1920, s Tureckem v srpnu 1920.

O téměř komplexní multilateralitě lze hovořit v případě pařížským mírových smluv se satelity Německa z února 1947. I když mírové smlouvy byly podepsány vítěznými stranami jako celkem s poraženými stranami jako jednotlivými subjekty (tj. že pro poražené státy nebyla společně vypracovaná a společně signovaná mírová smlouva, ale pro každou poraženou stranu zvlášť), byly podepsány na společném zasedání v jeden den, tj. 10. února 1947.

Přechodnou podobou mezi neúplným a komplexním modelem uzavírání mírových smluv je i již zmiňované uzavření vestfálských mírových smluv, kdy všechny strany mír sjednaly sice odděleně, ale ve stejný den 24. října. 1648. V Osnabrücku katolická a protestantská strana - tj. císař s říšskými protestantskými knížaty a Švédskem a v Münsteru katolíci mezi sebou, tj. císař s Francií.¹⁶

- *Podle obsahu* patří mezi nejčastější ustanovení mírových smluv agenda *teritoriálních změn* a jejich stvrzení. Nejvíce je jich po rozsáhlých a dlouhotrvajících konfliktech jako byly třicetiletá válka, napoleonské války či obě světové války, jak to dokumentují i příslušné mírové smlouvy.

V případě územních změn ve prospěch vítězů lze najít i zdůvodnění, že se

¹⁶ Do toho ještě spadá v tomto kontextu poněkud opomíjená španělsko-nizozemská „smlouva o věčném míru“ z 30. ledna 1648, která ukončovala úspěšnou osmdesátiletou válku severních nizozemských provincií za nezávislost.

jedná vlastně o nápravu předchozích neoprávněných územních zisků poražených stran, tedy návrat, alespoň v dílčí podobě, k již výše zmíněnému *statu quo ante*. Příkladem mohou být teritoriální klauzule *Závěrečného aktu* Vídeňského kongresu, které restaurovaly vládnoucí poměry do přednapoleonské éry na základě *principu legitimacy*. V této souvislosti lze uvést též versailleskou mírovou smlouvu s Německem z 28. června 1918, která mj. opět k Francii připojovala Alsasko a Lotrinsko, připojené k sjednocenému Německu po prusko-francouzské válce (1870). Ohledně územních změn může být text mírových smluv doplněn i mapovými přílohami.¹⁷

Ustanovení o územních změnách se vedle území bezprostředně se přimykajících k danému státu týkají i územních změn v oblasti kolonií. Konkrétně článek 119 versailleské mírové smlouvy uváděl: „*Německo se vzdává ve prospěch Čelných mocností spojených a sdružených všech svých práv a právních titulů na své državy zámořské.*“ (Centuries, 2022, s. 125)

Mezi další ustanovení se po obsahové stránce řadí *klauzule politické*, které se týkají např. uznání suverenity a nezávislosti jiných států včetně pozbytí platnosti tomu odporujících smluvních ujednání. Německo tak muselo ve versailleské mírové smlouvě uznat nezávislost a hranice jak stávajících, tak i nově vzniklých států, mezi nimi i Československa (zde články 81 a 82) a zrušit i výše uvedené separátní mírové smlouvy se sovětským Ruskem a Rumunskem (čl. 259, odst. 6).

Řada opatření se týkala *vojenské oblasti*, nejčastěji v podobě restrikce vojenských sil a zbrojního arzenálu poražených států. Např. Maďarsku tak bylo trianonskou mírovou smlouvou uloženo zrušení všeobecné branné povinnosti a omezení armády do výše 35 000 vojáků. (Centuries, 2022, s. 137)

Další ustanovení se týkají *náhrady škod a finančního odškodnění* ve prospěch vítězných států. Francii tak byla po porážce ve válce s Pruskem ve frankfurtské mírové smlouvě uložena válečná kontribuce ve výši 5 miliard zlatých franků s tím, že do poslední splátky bude část Francie okupována. Po skončení první světové války naproti tomu pak Francie zase vyžadovala prosadit do mírové smlouvy s Německem maximalistickou výši reparací, což narazilo na odpor francouzských spojenců, jak je uvedeno níže. Složitost stanovení výše reparací se v tomto případě odrazila i v tom, že mírovou smlouvou Německu byly uloženy reparace zatím ve výši 20 miliard zlatých marek ve věcných dodávkách s tím, že

¹⁷ Viz např. tištěný komplex versailleské či trianonské mírové smlouvy ve *Sbírce zákonů a nařízení státu Československého*, 1921, 1922.

definitivní výše bude určena až později, k čemuž pak došlo až v roce 1921. (Centuries, 2022, s.126)

Problémem v rámci zde pojednávané problematiky často též bylo - a to tím nejdůležitějším - *dodržování mírových smluv*, kdy již od starověku známá zásada týkající se této problematiky, že smlouvy mají být dodržovány (*pacta sunt servanda*), byla mnohdy zbožným přáním než realitou. Uzavřený mír mohl být, jak bylo uvedeno výše, jen přestávkou ve válce, protože jeho ustanovení nebyla dodržována. Z čehož se mohly zúčastněné strany obviňovat navzájem, ať tomu skutečně tak bylo, či některá ze stran chování druhé strany tak kvalifikovala ve snaze opět v konfliktu pokračovat. Vedle výše zmíněné peloponéské války se to týkalo podobně např. i punských válek z 3.-2. století př.n.l.

Proto určitou zárukou k dodržování smluv může být již iniciace jejich sjednání a pak přímá účast v nich, případně i stvrzení smlouvy jinými státy.

V prvním případě se jedná např. o úlohu amerických prezidentů **Jamese Cartera** či **Billa Clintona** ve výše zmíněných případech egyptsko-izraelské mírové smlouvy a Daytonských dohod.

Jako druhý případ lze uvést minské dohody z 5.září 2014 a 12. února 2015. Ty v podstatě byly „jen“ dohodami o příměří, které měly řešit konflikt mezi Ukrajinou a Ruskem, kdy Rusko politicky i vojensky podporovalo ruské separatisty na Ukrajině. Vedle ruské a ukrajinské strany a zástupců separatistických ruských regionů na Ukrajině byla mezi signatáři první dohody také finská diplomatka **Heidi Tagliavini** zastupující Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Stejně tak i v případě druhé dohody a navíc za přítomnosti nejvyšších představitelů Ruska, Ukrajiny, Francie a Německa. (Centuries, 2022, s. 471-473)

Další modalitou je též účast třetí strany, kdy je příslušná mírová smlouva mezi dvěma stranami stvrzena na multilaterální úrovni. Jako příklad lze uvést způsob ukončení války ve Vietnamu. 27. ledna byla v Paříži 1973 mezi zástupci USA, Severního Vietnamu, jihovietnamské vlády a Fronty národního osvobození Jižního Vietnamu uzavřena *Dohoda o ukončení války a obnovení míru ve Vietnamu*, kombinující v sobě jak příměří, tak i podmínky následného vývoje Vietnamu. (Centuries 2022, s. 376-379) Ta pak byla stvrzena *Závěrečným aktem*, který počátkem března t.r. přijala mezinárodní konference o Vietnamu konaná vedle signatářů uvedené dohody za účasti generálního tajemníka OSN a ministrů zahraničních věcí Francie, Sovětského svazu, Velká Británie a zástupců členských zemí mezinárodní kontrolní a dozorčí komise (Čína, Indie, Indonésie, Kanada, Maďarsko a Polsko). (Centuries, 2022, s. 379-380)

Do určité míry podobně bylo 14. dubna 1988 v Ženevě v rámci série mírových dohod řešeno ukončení sovětské intervence v Afghánistánu z prosince 1979. Sovětský svaz zde jednak figuroval jako strana, která měla stáhnout svá vojska intervenční vojska ze země a zároveň spolu s USA figuroval i jako garant plnění přijatých dohod. (Centuries, 2022, s.402-403)

Nezastupitelná role třetí strany vedle předcházení konfliktům v dosažení jejich mírového řešení připadá mezinárodnímu společenství v institucionalizované podobě především OSN, což je tematika vyžadující speciální pojednání.¹⁸

Vedle výše uvedených modalit ukončování konfliktu vlastními mírovými smlouvami jsou někdy k *zajištění jejich plnění* a k jejich umocnění přijímána nadto ještě *další smluvní opatření*. Tak k zajištění smluvně stvrzeného vítězství nad napoleonskou Francií po předchozích aktech a dohodách naposledy v podobě druhého pařížského míru z 20. listopadu 1815 téhož dne Rusko, Prusko, Velká Británie a Rakousko uzavřely spojenecký pakt označovaný jako *Aliance čtyř*, která byla namířena proti možné obnově francouzského expanzionismu. Ze stejného obecného důvodu Velká Británie, USA a Francie téhož dne, kdy byla uzavřena versailleská mírová smlouva s Německem, uzavřely garanční smlouvu, která měla zajišťovat britskou a americkou pomoc Francii v případě jejího opětného napadení Německem.¹⁹

Problémem se někdy ukázala *ratifikace* již uzavřených mírových smluv. Konkrétně proto, že nebyla přijata v domácím prostředí – a to ať už strany poražené, či i vítězné. V prvním případě neúspěchem skončila ratifikace mírové smlouvy v Sèvres s Tureckem z 10. srpna 1920, kterou odmítl ratifikovat turecký parlament. 24. července 1923 pak byla v Lausanne podepsána nová mírová smlouva, která byla pro Turecko výhodnější než ta předchozí a také byla ratifikována. Ve druhém případě se to týkalo ze strany Senátu USA mírových smluv s Německem a Rakouskem. Ten tyto smlouvy přijaté a podepsané ve Versailles a Saint Germain odmítl ratifikovat vzhledem k tomu, že (podobně jako všechny ostatní) obsahovaly ve své první části *Pakt o Společnosti národů*, což bylo v rozporu se stanoviskem, aby USA na sebe nebraly žádné mezinárodní závazky. Mírové smlouvy s uvedenými státy pak byly podepsány až po jejich

¹⁸ Blíže k této tematice viz např. Bureš, 2007.

¹⁹ Smlouva však nakonec nevstoupila v platnost, protože poté, co ji odmítl ratifikovat Senát amerického Kongresu, tím padl i souhlas britské strany, která vstup smlouvy v platnost americkým souhlasem podmiňovala.

přepřecování do podoby separátních smluv a jako takové pak již Senátem ratifikovány (18. října 1921).

Dalším často diskutovaným problémem je též *otázka rozsahu a míry potrestání poražené strany*. A to s ohledem na to, zda neúnosná či i nespravedlivá opatření mírových smluv nepovedou poraženou stranu jednak k nedodržování uložených opatření a závazků a nakonec až k odvetě a novému konfliktu. V této souvislosti se především jedná o versailleskou mírovou smlouvu s Německem. Na neúnosnost připravovaných opatření bylo již při její přípravě poukazováno v táboře spojenců ze strany britské a americké delegace.²⁰ Její odmítnutí jako diktátu se stalo ústředním tématem nacistů v čele s **Hitlerem** při jejich cestě k moci a k následnému rozvratu poválečné mezinárodní stability.

V dějinách mezinárodních vztahů se v souvislosti s uzavíráním mírových smluv vyskytlo i několik *zvláštních případů*.

Jako první byla *státní smlouva s Rakouskem* uzavřena ve Vídni představiteli vítězných a okupačních mocností protihitlerovské koalice 15. května 1955. Protože rozhodnutím spojeneckých mocností byla zrušena platnost anexe Rakouska a ta tedy uznána za neplatnou²¹ a rakouské vládě se podařilo na základě toho prosadit pozici Rakouska jako oběti nacistické agrese, nebyla s ním smlouva s uzavřena jako mírová, kdy by Rakousko figurovalo jako klasický poražený stát. Ale svým obsahem se vlastně o mírovou smlouvu s poraženým státem jednalo, protože zejména z hlediska infrastruktury vnucené Rakousku po anšlusu nacistickým Německem v březnu 1938, obsahuje řadu restriktivních požadavků jako zákaz nacistických organizací či omezení v oblasti vojenské. Po nabytí platnosti smlouvy pak mělo dojít k odchodu okupačních spojeneckých armád. K tomu se též Rakousko zavázalo, že přijme zákon o neutralitě země, k čemuž došlo 26. října 1955 v den, kdy zemi opustil poslední voják okupačních armád spojenců. (Centuries, 2022, s. 322-328)

V případě nacistického Německa se bezpodmínečná kapitulace uskutečnila v podobě dokonce dvou aktů o jeho vojenské porážce (v Remeši 7. května 1945

²⁰ V této souvislosti se jedná o známý dokument z Fontainebleau z března 1919, v němž ve formě dopisu vedoucí britské delegace premiér D. Lloyd George vedoucím představitelům USA a Francie kritizoval maximalistické požadavky francouzské strany. Člen britské delegace ekonom J. M. Keynes na to s tímto přístupem po návratu z mírové konference dokonce vydal knihu pod názvem *Ekonomické důsledky míru*.

²¹ Stalo se tak Moskevskou deklarací z 1. listopadu 1943 ministrů zahraničních věcí Sovětského svazu, Velké Británie a USA, 16. listopadu t.r. pak následně podobné prohlášení vydal i Francouzský výbor národního osvobození.

a následně pak 8. května t.r. v Berlíně), ale protože nedošlo k uzavření mírové smlouvy s Německem, formálně s ním válečný stav trval i nadále. Stejně tak tomu bylo i v případě Japonska, kdy sice v San Franciscu 8. září 1945 k uzavření mírové smlouvy sice došlo, ale na rozdíl od většiny států se některé státy k podpisu nepřipojily. Konkrétně Sovětský svaz a jeho satelité, což je stav trvající dodnes a maximálně došlo jen k ukončení válečného stavu.²² V případě Německa byla záležitost mírové smlouvy náhradně vyřešena až v souvislosti s jeho sjednocováním v rámci jednání 2+4 *Smlouvou o konečném uspořádání ve vztahu k Německu*, uzavřenou vítěznými mocnostmi protihitlerovské koalice 12. 9. 1990 v Moskvě. (Centuries, 2022, 412-415)

Někdy ovšem může dojít k situaci, kdy předchozí akty nejsou následovány mírovou smlouvou. V případě korejské války došlo 27. července 1953 k uzavření *příměří v Pchanmundžomu*, v dohodě o němž se uvádí, že má zajistit „úplné přerušení nepřátelství a všech ozbrojených akcí, dokud v Koreji nebude dosaženo konečného mírového urovnání.“ (Centuries, 2022, s. 303) I když se tedy mírová smlouva v dohodě o příměří předjímala, uzavřena nebyla a příměří je tak posledním aktem v této záležitosti až dosud.

Zvláštní podobu mírové smlouvy představují smlouvy, kterými USA ukončovaly svou vojenskou angažovanost v Afghánistánu v rámci operace *Enduring Freedom*. První a hlavní mírová smlouva byla smlouva USA s dosud nepřátelskou stranou v podobě hnutí Tálibán uzavřená 29. února 2020 v katarském Dauhá. (Centuries, 2022, s.481-484) USA se v ní zavazovaly stáhnout své i spojenecké jednotky ze země. Tálibán se zase zavázal zamezit tomu, aby území Afghánistánu bylo využíváno teroristickými strukturami jako základna k útokům proti USA a jejich spojencům. Avšak nečekaně rychlé obsazení země včetně hlavního města Kábulu oddíly Tálibánu a zhroutení dosavadních afghánských vládních struktur včetně vojenských následně vyústilo v překotnou mnohatisícovou evakuaci vojsk USA a jejich spojenců a k nastolení výlučné moci Tálibánu v zemi. Bezpředmětnou se tak stala druhá mírová dohoda, kterou USA spolu s první uzavřely s dosavadní afghánskou vládou, s níž měl

²² Konkrétně Československo ukončilo válečný stav s Německem jednostranným prohlášením prezidenta A. Zápotockého 3. 2. 1955. V případě Japonska byl válečný stav mezi oběma zeměmi ukončen společným protokolem podepsaným 13. 2. 1957 v Londýně. Na rozdíl od Německa, kde vznikly dva státy a Československo udržovalo diplomatické styky na základě vzájemného uznání jen s Německou demokratickou republikou, v případě Japonska došlo jak k navázání vzájemných diplomatických styků, tak i k prohlášením o rozvoji vzájemných vztahů a vzdání se všech nároků, které vzešly z předchozího válečného stavu.

Tálíbán spolupracovat.

Svým způsobem se mezi mírové smlouvy řadí nejen ty, jejichž účelem bylo opětně nastolit mezi příslušnými stranami mírové vztahy v situaci po skončení válečného stavu, ale i ty smlouvy či dohody, jejichž záměrem bylo konfliktu předejít. Jedná se sice konkrétně o smlouvy typu smluv přátelských, spojeneckých, neutralitních či o smlouvy o neútočení, ale svým způsobem vlastně též o *preventivní mírové smlouvy*, protože všechny vycházejí ze snahy předejít válečným konfliktům mezi sebou. Dokladem toho jsou preambule těchto smluv, jakkoli květnaté a zdající se být jen okrasou, přece jen vyjadřující principy těchto vztahů. Konkrétně v preambuli německo-polské smlouvy o neútočení z 26. ledna.1934 se praví: „Obě vlády vycházejí ze skutečnosti, že zachování a zajištění trvalého míru mezi jejich zeměmi je podstatnou podmínkou pro všeobecný mír v Evropě.“ (Světová politika, 2000, s. 166) Podobně i preambule francouzsko-sovětské spojenecké smlouvy z 2. 5. 1935: „vedení přáním upevniti mír v Evropě a zaručiti svým zemím jeho dobrodiní co nejúplnějším zajištěním přesné aplikace ustanovení paktu Společnosti národů...“ (Světová politika, 2000, s. 179).

V souvislosti s mírovými smlouvami vnucenými vítěznými stranami poraženým stranám takto nastolený mír nastoluje i hegemonii vítěze, jak to odrážejí termíny *pax romana*, *pax americana* či *pax soviética*.²³

Až po dnešní dobu je odhodlání udržet mír nejuniverzálněji vyjádřeno v příslušné pasáži preambule Charty OSN slovy: „*pěstovat snášlivost a žít spolu v míru jako dobří sousedé, sjednotit své síly k zachování mezinárodního míru a bezpečnosti...*“ (Charta, 2007, s. 7)

Závěr

Cílem statě bylo na základě historické analýzy a komparace formulovat kritériální přístupy a na jejich základě z mezinárodněpolitického aspektu systemizovat nejdůležitější mírové smlouvy. Po předchozích úvodních pasážích týkajících se literatury, problematiky míru a války, mezinárodních smluv, majících zahrnovat problematiku mírových smluv do potřebného kontextu, autor následně dospěl ke stanovení celkem šesti navzájem se prolínajících hlavních modelů mírových smluv podle způsobů a podob ukončení válečného konfliktu mezi zneprátelenými stranami: 1. vítězství jedné strany nad druhou, 2. strany se vzájemně vyčerpaly, aniž jedna zvítězila nad druhou, 3. byla ukončena jen jedna

²³ Viz odkaz 3) statě.

z etap války, 4. účast v konfliktu mírovou smlouvou ukončily jen některé strany, 5. počet zúčastněných stran, 6. podle obsahu. Nedílnou součástí problematiky mírových smluv zahrnuje i jejich dodržování, ratifikace, další doprovodná a návazná smluvní ujednání, rozsah a míra potrestání poražené strany a specifické případy preventivní mírové smlouvy či problematika hegemonie vítězů.

Literatura:

- BELL, Ch. 2012. Peace settlements and international law: from lex pacificatoria to jus post bellum. *University of Edinburgh School of Law Research Paper* 2012/16. Online: https://www.pure.ed.ac.uk/ws/files/14539618/Bell_Peace_Settlements_and_International_Law.pdf
- BLACK, J. 2010. *History of Diplomacy*. London: Reaktion Books Ltd. ISBN 978 1 86189 696 4.
- BUREŠ, O. 2007. *Operace na udržení míru OSN*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-1810-0.
- Centuries of International Relations (Study Documentary Collection)* 2020. Selection, editing and comments by Zdeněk Veselý. Prague: Prague University of Economics and Business, Oeconomica Publishing House. ISBN 978-80-245-2457-3.
- ČEPELKA, Č. - ŠTURMA, P. 2003. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Eurolex. ISBN 80-86432-57-2.
- ČEPELKA, Č. - ŠTURMA, P. 2008. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: C.H. Beck. ISBN 978-80-7179-728-9.
- ČEPELKA, Č. - ŠTURMA, P. - BALAŠ, V. 2011. *Právo mezinárodních smluv*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-341-4.
- DAVID, V. - SLADKÝ, P. - ZBOŘIL, F. 2008. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Nakladatelství Leges. ISBN 978-80-87212-08-0.
- Dějiny diplomacie. 1 – 3, 1939 – 1945, 1945 – 1960, 1961 – 1979*. (1967, 1979, 1982, 1984) Praha: SNPL, NPL, Svoboda.
- Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky. 1, 2, 3, 4, 5*. (1963, 1965, 1977, 1982, 1986) Ed. V. Outrata, M. Potočný a kol. Praha: NPL – Svoboda.
- DURMAN, K. 2004. 2009. *Popely ještě žhavé. I, II*. Praha: Nakladatelství Karolinum. ISBN 80-2146-0697-6, 978-80-246-1536-3.
- EICHLER, J. 2013. *Od Sarajeva po Hirošimu. Válka mír v první polovině 20. století*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2179-1.

- FASSENBENDER, B. 2011. Westphalia Peace (1648). *Max Planck Encyclopedias of International Law*. Online: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e367?rkey=4NzVoD&result=4&prd=OPIL>
- GRENVILLE, J. A. S. - WASSERSTEIN, B., eds. 2001. *The major international treaties of the twentieth century: a history and guide with texts*. 2 vols. London: Routledge. ISBN 0-415-1425-7
- GROTE R. 2006. Westphalian System. *Max Planck Encyclopedias of International Law*. Online: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1500?rkey=NleLVz&result=4&prd=OPIL>
- HILL, D. J. 1905. 1914. *A History of Diplomacy in the International Development of Europe*. 3 vol. London: Longmans, Green & Co. 1905.
- Charta Organizace Spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora*. 2007. Praha: Informační centrum OSN v Praze.
- ISRAEL, F. L., ed. 1967. *Major Peace Treaties of Modern History 1648 – 1967* (– 1979). I–IV. With an Introductory Essay by A. Toynbee. Commentaries by E. Chill. New York: Chelsea House Publishers, 1967.
- JANKUV, J. et al. 2015. *Mezinárodní právo veřejné*. 2 sv. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. ISBN 978-80-7380-559-3.
- KLEFFNER, J. K. .2011. Peace Treaties. *Max Planck Encyclopedias of International Law*. Dostupné na: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e367?rkey=4NzVoD&result=4&prd=OPIL>
- KLIMKO, J. - MICHÁLEK, S. a kol. 2013. *Mierové zmluvy v kontexte geopolitiky 20. a 21. storočia*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola a Historický ústav SAV. ISBN 978-80-970913-2-3.
- KRATOCHVÍL, P. – DRULÁK, P., eds. 2009. *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-469-4.
- KREJČÍ, O. 2021. *Mezinárodní politika*. 6. vyd. Praha: Ekopress. ISBN 978-80-87865-63-7
- MALENOVSKÝ, J. 2020. *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům*. 7. vyd. Brno: Nakladatelství Masarykovy univerzity.
- MARTEL, G. ed. 2018. *The Encyclopedia of Diplomacy*. 4 Volumes. Chichester: Wiley-Blackwel. ISBN 978-1-118-88791-2.
- MATZ-LÜCK, N. 2010. Treaties, Conflicts between. *Max Planck Encyclopedias of International Law*. Online:

- <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1485?rskey=mpJCYN&result=6&prd=OPIL>
- NARAGHI-ANDERLINI, S. 2007. Peace Negotiations and Agreements. In: Inclusive Security, Sustainable Peace: A Toolkit for Advocacy and Action. International Alert, s. 16-32. Online: https://www.inclusivesecurity.org/wp-content/uploads/2012/04/37_peace_negotiations.pdf
- PAUL, V. 1996. *Nejstarší památky mezinárodního práva*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0308-8.
- POTOČNÝ, M. - ONDŘEJ, J. 2011. *Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-398-1
- Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*. (Versailleská mírová smlouva s Německem, Trianonská mírová smlouva s Maďarskem). Č. 217/1921, č. 102/1922.
- SULYOK, G. 2022. Treaties, Historical Origins. *Max Planck Encyclopedias of International Law*. Online: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e2152?rskey=bGSZ6x&result=27&prd=MPIL>
- Světová politika 20. století v dokumentech (1900 - 1945)*. 2000. Ed. Z. Veselý. Praha: VŠE. ISBN 80-245-0033-7.
- UN: *Peace Agreements Database Search*. Online: <https://peacemaker.un.org/document-search>
- VESELÝ, Z. 2018. *Diplomacie – teorie – praxe – dějiny*. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-727-6
- VESELÝ, Z. 2020a. *Mezinárodní vztahy v zrcadle dějin*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-792-4
- VESELÝ, Z. 2020b. *Smlouvy, pakty, dohody. Slovník mezinárodněpolitických a diplomatických aktů*. 3. vyd. Praha: EPOCH. ISBN 978-80-7557-904-1
- VRŠANSKÝ, P. - VALUCH, J. 2012-2013. *Mezinárodní právo veřejné*. Bratislava: Eurokódex. ISBN 978-80-89447-71-8.